
REPUBLIKA E SHQIPËRISË
MINISTRIA E ARSIMIT
SPORTIT DHE RINISË

INSTITUTI I ZHVILLIMIT TË ARSIMIT

**PROGRAM ORIENTUES
PËR MATURËN SHTETËRORE
(Provim me zgjedhje)**

**LËNDA:
GJEOGRAFI BËRTHAMË**

Koordinatorë: Evis Mastori

Viti shkollor: 2017 -2018

1. UDHËZIME TË PËRGJITHSHME

Programi orientues i lëndës “Gjeografi bërthamë” për gjimnazin përfshin njohuritë dhe shprehitë themelore të lëndës *Shkenca e Tokës* e cila zhvillohet në klasën e 10-të të gjimnazit, të lëndës *Gjeografia rajonale e botës*, e cila zhvillohet në klasën e 11-të të gjimnazit dhe lëndës *Gjeografia e Shqipërisë dhe e trevave të tjera shqiptare*, e cila zhvillohet në klasën e 12-të të gjimnazit.

- Programi, orienton **nxënësit** për njohuritë dhe shprehitë themelore që duhet të zotërojnë për të përballuar me sukses provimin e lëndës “Gjeografi bërthamë”, si lëndë me zgjedhje në Maturën Shtetërore.
- Programi përmban informacionin e nevojshëm orientues për **mësuesit** e kësaj lënde që do të përgatisin maturantët për provimin e lëndës me zgjedhje “Gjeografi bërthamë”.
- Programi përbën një dokument zyrtar, që duhet zbatuar me korrektesë nga **specialistët** e përfshirë në hartimin e bankës së pyetjeve dhe tezës së provimit të gjeografisë, si lëndë me zgjedhje për Maturën Shtetërore.

Ky program duhet shqyrtuar me kujdes dhe rigorozitet nga secili prej grupeve të interesuara. Kujdes i veçantë të tregohet nga specialistët e përfshirë në hartimin e bankës së pyetjeve dhe tezës së provimit të gjeografisë, të cilët nuk duhet të përfshijnë për vlerësim çështje mësimore që nuk janë parashikuar në këtë program.

Përgatitja e nxënësve për provimin e kësaj lënde, të bëhet në mënyrë të vazhdueshme dhe duke përdorur një larmi metodash dhe mjetesh.

Gjatë punës për përgatitjen e nxënësve për provimet e Maturës Shtetërore, është e rëndësishme që herë pas here mësuesi të zhvillojë teste të nxënësve të tij, me teste që mund t’i hartojë vetë duke u bazuar në modelet e testeve të Maturës Shtetërore.

Testi për lëndën “Gjeografi bërthamë” do të ndërtohet në mënyrë të tillë që në të të jenë të përfshira të tri nivelet e vështirësisë: niveli bazë, niveli mesatar dhe niveli i lartë. Njëkohësisht, edhe shpërndarja e pikëve në test do të jetë në varësi të përqindjeve që zë çdo nivel.

Peshat specifike për çdo nivel do të jenë:

- Niveli bazë: 40%.
- Niveli mesatar: 40%.
- Niveli i lartë: 20%.

Nxënësit duhet të kenë parasysh se fusha që ka numrin më të madh të objektivave (peshën më të madhe) në programin orientues të Maturës Shtetërore, në test do të përfaqësohet nga një numër më i madh pyetjesh.

Në përgatitjen për përmbushjen e objektivave të këtij programi do të përdoren tekstet mësimore të kësaj lënde. Mund të përdoren edhe materiale shtesë, që sigurojnë arritjen e objektivave të programit orientues.

2. OBJEKTIVAT E PROGRAMIT SIPAS LINJAVE

SHKENCA E TOKËS – Klasa X

Linja: Sistemi diellor

Linja *Sistemi diellor* përfshin njohuritë dhe konceptet bazë mbi origjinën, përbërjen dhe lëvizjen e trupave qiellorë në hapësirë. Shpjegimi i tërheqjes gravitacionale të trupave në sistemin diellor, interpretimi i formimit të ditë-natës, stinëve, baticave dhe zbaticave, fazave të Hënës dhe eklipseve përmes studimit të marrëdhënieve Tokë-Hënë-Diell, karakteristikat e Diellit dhe roli i tij për jetën në Tokë, karakteristikat e planetëve dhe objekteve të tjera brenda këtij sistemi, si dhe revolucionarizimi i studimit të Universit përmes zhvillimeve teknologjike, janë piketat kryesore të përmbajtjes së kësaj linje.

Bloku tematik	Objektivat
Sistemi diellor dhe Toka si planet	<p>Nxënësi:</p> <ul style="list-style-type: none"> - të përshkruajë përmasat e Diellit, strukturën, karakteristikat kryesore të secilës shtresë e dukuritë diellore; - të përshkruajë formën e Tokës, përmasat e saj dhe rëndësinë e tyre; - të identifikojë provat që tregojnë se Toka rrotullohet rreth boshtit të saj; - të shpjegojë pasojat e rrotullimit të Tokës rreth boshtit; - të analizojë lëvizjen e Tokës rreth Diellit dhe pasojat e kësaj lëvizje; - të shpjegojë sesi fazat e Hënës varen nga pozicioni relativ i Diellit, Hënës dhe Tokës; - të shpjegojë pse dhe si ndodhin eklipset, duke diferencuar

	<p>eklipset e Hënës nga ato të Diellit;</p> <ul style="list-style-type: none"> - të dallojë planetët e brendshëm, të jashtëm, e satelitët e tyre, duke përshkruar disa ndër karakteristikat kryesore të tyre; - të përshkruajë kometat, asteroidët, meteorët dhe veçoritë e tyre.
--	---

Linja: Hartografia

Linja *Hartografia* studion mënyrën e projektimit të Tokës në hartë e në glob. Përveç njohurive që nxënësit marrin mbi globin, hartat, llojet e tyre, elementet e hartës, projeksionet hartografike, rrjetin gjeografik e koordinatat gjeografike, kjo linjë synon kryesisht aftësimin praktik të nxënësve për punën me hartën, përcaktimin e vendndodhjes së pikave të ndryshme në hartë, përcaktimin e largësive reale nisur nga shkalla e hartës, apo përcaktimin e kohës zonale e lokale.

Bloku tematik	Objektivat
Paraqitja e Tokës në hartë	<p>Nxënësi:</p> <ul style="list-style-type: none"> - të analizojë ndërtimin e rrjetit gjeografik (sistemin e meridianëve dhe paraleleve, gjatësinë dhe gjerësinë gjeografike); - të interpretojë me ndihmën e hartës brezat e kohës; - të përcaktojë në hartë e në glob vendndodhjen gjeografike të një vendi përmes koordinatave gjeografike; - të llogarisë kohën lokale e zonale në vende të ndryshme në bazë të gjatësisë së tyre gjeografike; - të analizojë elementet matematikore (rrjeti hartografik, shkalla e hartës) dhe gjeografike të hartës dhe përdorimin e tyre; - të klasifikojë hartat sipas përmbajtjes, shkallës, përdorimit, mbi bazën e veçorive dalluese të tyre; - të ndërtojë dhe të interpretojë profilin topografik të një sipërfaqeje të paraqitur në hartë; - të përcaktojë largësinë në terren nëpërmjet shkallës së hartës.

Linja: Gjeosistemet

Toka përbëhet nga katër sisteme të mëdha: atmosfera, hidrosfera, litosfera dhe biosfera. Përmes linjës *Gjeosistemet* synohet që nxënësi/i,-ja të kuptojë dukuritë dhe proceset natyrore

që kanë ndodhur dhe ndodhin në këto sisteme, ndërveprimin midis tyre dhe rrjedhojat e këtij ndërveprimi për Tokën. Kjo përmbajtje fokusohet në shpjegimin shkencor të lidhjeve dhe të marrëdhënieve shkak-pasojë të proceseve dhe dukurive më shumë sesa në përshkrimin e tyre. Linja *Gjeosistemet* përbëhet nga katër blloqe tematike: atmosfera, hidrosfera, litosfera dhe historia e Tokës, biosfera.

Bloku tematik	Objektivat
Atmosfera	<p>Nxënësi:</p> <ul style="list-style-type: none"> - të analizojë përbërjen e atmosferës, ndërtimin strukturor, duke dhënë karakteristikat më kryesore të shtresave të saj; - të interpretojë rëndësinë e shtresës së ozonit për jetën në tokë dhe pasojat e ndikimit të veprimtarisë njerëzore në të; - të analizojë llojet e rrezatimit: të drejtpërdrejtë, të shpërndarë, të përgjithshëm dhe tokësor, përmes dukurisë së përcjellshmërisë dhe konveksionit; - të analizojë ndryshimin e temperaturës në kohë (ditore e vjetore) dhe në hapësirë (vertikal e horizontal) dhe faktorët që ndikojnë në të; - të llogarisë temperaturën mesatare ditore, mujore e vjetore të ajrit dhe amplitudat ditore dhe vjetore të temperaturës së ajrit; - të formulojë konceptet: lagështirë e ajrit, lagështirë absolute dhe relative; - të përshkruajë procesin e kondensimit të avujve të ujit dhe formimin e vesës, mjegullës, brymës e reve; - të shpjegojë kushtet e formimit të llojeve të ndryshme të reshjeve; - të ndërtojë dhe interpretojë grafikët e shpërndarjes hapësinore dhe kohore të reshjeve; - të analizojë ndryshimet e trysnisë atmosferike në kohë e në hapësirë; - të analizojë faktorët kryesorë që përcaktojnë elementet e erës (drejtimi dhe shpejtësia);

	<ul style="list-style-type: none"> - të shpjegojë erërat e qarkullimit të përgjithshëm dhe formimin e tyre; - të formulojë konceptet masë ajrore dhe front; - të përshkruajë erërat lokale; - të analizojë ciklonin dhe anticiklonin; - të shpjegojë ndikimin e regjimit ciklonik në gjerësitë mesatare; - të formulojë konceptet mot dhe klimë; - të analizojë faktorët që ndikojnë në formimin e klimës. - të klasifikojë zonat klimatike nga ekuatori në pole;
<p>Hidrosfera</p>	<ul style="list-style-type: none"> - të përshkruajë hidrosferën dhe lidhjen e saj me sistemet e tjera (litosferën, atmosferën, biosferën); - të interpretojë qarkullimin e ujit në natyrë; - të identifikojë vetitë fizike e kimike të ujit të oqeaneve e deteve; - të përcaktojë format e lëvizjeve të ujërave oqeanike; - të shpjegojë elementet e valës detare dhe mënyrën e formimit të valëve detare; - të analizojë shkaqet e formimit të baticave dhe zbaticave dhe pasojat e tyre; - të vlerësojë rëndësinë e baticave e zbaticave dhe shfrytëzimin e energjisë së tyre nga njeriu; - të analizojë lëvizjen e rrymave oqeanike, faktorët që ndikojnë në formimin e tyre dhe llojet kryesore të këtyre rrymave; - të vlerësojë rëndësinë e rrymave oqeanike për klimën në Tokë; - të përshkruajë karakteristikat kryesore të pjesëve përbërëse të lumit; - të analizojë liqenet sipas origjinës së formimit të tyre, shoqëruar me shembuj konkretë nga bota e vendi ynë; - të përshkruajë evolucionin e liqeneve në kënetë dhe faktorët që ndikojnë në këtë shndërrim; - të dallojë llojet e ujërave nëntokësore dhe mënyrën e formimit të tyre; - të përshkruajë llojet e ndryshme të burimeve;

	<ul style="list-style-type: none"> - të analizojë kushtet e formimit të borës së përherëshme dhe akullnajave; - të diferencojë akullnajat malore nga ato kontinentale.
Litosfera dhe historia e Tokës	<ul style="list-style-type: none"> - të diferencojë shtresat e Tokës, duke dhënë veçoritë kryesore të secilës prej tyre; - të shpjegojë ndryshimin e temperaturës, trysnisë dhe dendësisë në brendësi të Tokës; - të përshkruajë mënyrën e formimit të mineraleve dhe vetitë fizike të tyre (fortësia, ngjyra, shkëlqimi, thyerja); - të përshkruajë llojet kryesore të shkëmbinjve; - të interpretojë ciklin e shkëmbit dhe proceset që ndodhin në të; - të analizojë krijimin e magmës dhe mënyrën e formimit të shkëmbinjve magmatikë; - të diferencojë shkëmbinjtë magmatikë sipas përbërjes së magmës; - të shpjegojë kushtet e formimit të shkëmbinjve sedimentarë dhe llojet e tyre; - të shpjegojë mënyrën e formimit të shkëmbinjve metamorfikë dhe llojet e tyre; - të përshkruajë mënyrat e formimit të fosileve; - të përshkruajë ndarjen e kohës gjeologjike në era dhe periudha;
Biosfera	<ul style="list-style-type: none"> - të analizojë faktorët që ndikojnë në botën bimore e shtazore.

Linja: Dinamika e Tokës

Relievi i Tokës, tiparet e saj janë pasojë e veprimtarisë së forcave të brendshme dhe të jashtme, të cilat në mënyrë të vazhdueshme modelojnë sipërfaqen e Tokës. Forma e sotme e relievit të Tokës është rezultante e bashkëveprimit të forcave të brendshme dhe të jashtme. Në historinë e zhvillimit të Tokës, secila prej këtyre forcave ka ndikuar dhe ndikon në përmasa të ndryshme, gjë që ka çuar dhe në krijimin e formave të ndryshme në reliev. Format e krijuara nga forcat e brendshme, në mënyrë të vazhdueshme modelohen nga veprimi i forcave të jashtme, duke krijuar larmi në formë, ndërtim e përmasa.

Linja *Dinamika e Tokës* përbëhet nga dy blloqe tematike: Ndryshimet në Tokë nën ndikimin e forcave të brendshme, dhe ndryshimet në Tokë nën ndikimin e forcave të jashtme.

Bloku tematik	Objektivat
<p>Ndryshimet në Tokë nën ndikimin e forcave të brendshme</p>	<p>Nxënësi:</p> <ul style="list-style-type: none"> - të përshkruajë konceptin pllaka tektonike dhe shpërndarjen e tyre; - të analizojë mënyrën e lëvizjes së tyre; - të listojë argumentet që mbështetin tektonikën e pllakave dhe kundërshtitë; - të analizojë llojet e kufijve të pllakave tektonike; - të shpjegojë krijimin e topografisë së sipërfaqes së tokës dhe të dyshemesë së oqeanit përmes tektonikës së pllakave; - të përshkruajë llojet e lëvizjeve luhatëse; - të analizojë shkaqet e lëvizjeve luhatëse dhe pasojat e tyre; - të identifikojë dëshmi të lëvizjeve luhatëse pozitive dhe negative; - të analizojë lëvizjet rrudhosëse e shkëputëse dhe shkaqet e tyre; - të evidentojë format e relievit që krijohen si pasojë e lëvizjeve rrudhosëse e shkëputëse; - të shpjegojë dukurinë e formimit të tërmeteve; - të përshkruajë tipat e tërmeteve sipas thellësisë dhe origjinës; - të tregojë instrumentet që përdoren për matjen e tërmeteve (madhësinë e matjes); - të identifikojë pasojat e tërmeteve; - të përcaktojë në hartë shpërndarjen gjeografike të tërmeteve; - të përshkruajë vullkanin, pjesët përbërëse të tij, produktet vullkanike; - të analizojë shkaqet e shpërthimit të vullkaneve; - të diferencojë llojet e shpërthimeve dhe format vullkanike që krijojnë; - të vlerësojë rrjedhojat e vullkaneve; - të përcaktojë në hartë shpërndarjen gjeografike të vullkaneve;

<p>Ndryshimet në Tokë nën ndikimin e forcave të jashtme</p>	<ul style="list-style-type: none"> - të përkufizojë konceptin tjetërsim fizik, kimik e biologjik; - të analizojë kushtet në të cilat ndodh secili prej tjetërsimeve; - të argumentojë ndikimin e tjetërsimit në dinamikën e sipërfaqes së Tokës; - të përshkruajë procesin e formimit të dherave; - të analizojë faktorët që ndikojnë në formimin e dherave; - të dallojë shtresat e dherave dhe veçoritë e tyre; - të analizojë kushtet në të cilat ndodhin rrëshqitjet, rrëzimet dhe shembjet; - të vlerësojë ndikimin e veprimtarisë së gravitetit në relievin e vendit tonë (rrëshqitjet, rrëzimet, shembjet); - të analizojë veprimtarinë gërryese, transportuese e depozituese të erës dhe format karakteristike të relievit, që krijohen si pasojë e saj; - të analizojë veprimtarinë gërryese, transportuese e depozituese të ujërave rrjedhëse (lumenj, përrenj) dhe format e krijuara prej saj; - të përkufizojë konceptin <i>karst</i>; - të analizojë kushtet në të cilat zhvillohet procesi i karstit; - të përshkruajë format sipërfaqësore dhe nëntokësore të krijuara nga veprimtaria karstike; - të analizojë veprimtarinë gërryese, transportuese e depozituese të akullnajave dhe format e krijuara prej saj; - të analizojë veprimtarinë gërryese, transportuese e depozituese në brigjet detare; - të përshkruajë format e krijuara nga veprimtaria gërryese, transportuese dhe depozituese e deteve; - të klasifikojë tipat e bregdeteve (i ulët, i lartë) dhe karakteristikat e tyre.
--	---

Linja: Mjedisi dhe shoqëria

Studimi i kësaj linje u mundëson nxënësve të vlerësojnë që njeriu ndërvepron me mjedisin, për më tepër, që njohja e shkencës së Tokës është thelbësore në planifikimin e ndërtimeve, rrugëve, porteve, kanaleve etj. Konteksti mjedisor i kësaj linje i vjen në ndihmë nxënësve për të kontribuar në debate dhe vendime si qytetarë të informuar dhe të përgjegjshëm.

Bloku tematik	Objektivat
Mjedisi dhe shoqëria	<p>Nxënësi:</p> <ul style="list-style-type: none"> - të interpretojë konceptin për mjedisin dhe zhvillimin e qëndrueshëm; - të listojë format kryesore të ndotjes; - të analizojë shkaqet kryesore të ndotjes së tokës; - të vlerësojë pasojat e ndotjes së tokës; - të analizojë ndotjen e ajrit duke identifikuar faktorët kryesorë që ndikojnë në të; - të përshkruajë smogun, shiun acid dhe pasojat e tyre; - të vlerësojë rëndësinë e cilësisë së ajrit për organizmat e gjallë dhe shëndetin e njerëzve; - të analizojë ndotjen e ajrit, duke identifikuar faktorët kryesorë që ndikojnë në të; - të analizojë ndotjen e ujit, duke identifikuar faktorët kryesorë që ndikojnë në të; - të përshkruajë disa ndër problemet më të mëdha globale me burimet ujore, si: thatësira, rritja e popullsisë, ujitja.

GJEOGRAFIA RAJONALE E BOTËS – Klasa XI

Linja: Rajonet

Kjo linjë prezanton një panoramë të përgjithshme të rajoneve më të mëdha të botës, parë nga perspektiva e problemeve dhe integritimit. Nëpërmjet studimit rajonal, nxënësit në mënyrë kritike analizojnë e vlerësojnë proceset dhe dukuritë e ndryshme të zhvillimit rajonal dhe perspektivën e tyre. Në këtë mënyrë formohen bazat e domosdoshme gjeografike për të ndërtuar këndvështrimet mbi ngjarjet aktuale rajonale e globale dhe proceset integruese në nivel vendor, rajonal e global.

Linja “Rajonet” përbëhet nga blloqet tematike:

- Gjeografia rajonale dhe tipat e rajoneve
- Evropa - karakteristika të përgjithshme dhe veçori rajonale
- Amerika e Veriut
- Amerika Qendrore

- Amerika e Jugut
- Afrika Nën-Sahariane
- Afrika e Veriut/Azia Jugperëndimore
- Azia Jugore
- Azia Lindore
- Azia Juglindore
- Australia, Oqeania.

Bloku tematik	Objektivat
Gjeografia rajonale dhe tipat e rajoneve	<p>Nxënësi:</p> <ul style="list-style-type: none"> - të analizojë termat bazë në gjeografi, si: pozicioni, rajoni, marrëdhëniet njeri-mjedis dhe proceset hapësinore; - të identifikojë kriteret bazë të rajonizimit gjeografik dhe të klasifikimit të rajoneve të ndryshme sipas llojeve apo tipeve të tyre; - të analizojë kuptimin e koncepteve taksonomike të niveleve të ndryshme si makro-rajon, rajon, etj; - të identifikojë tipat dhe llojet kryesore të rajoneve të botës; - të analizojë e vlerësojë proceset e sotme integruese dhe marrëdhëniet në nivele të ndryshme: lokale, rajonale e globale; - të vlerësojë tendencat e sotme globalizuese dhe problemet në këtë proces; - të argumentojë qëndrimet pro dhe kundra ndaj këtyre proceseve; - të vlerësojë nivelet e problemet e ndryshme të zhvillimit rajonal dhe perspektivën e tyre; - të vlerësojë problemet e sotme globale dhe veçoritë rajonale të tyre; - të evidentojë kriteret e klasifikimit të rajoneve kulturore botërore (qeverisja, etniciteti, gjuha, sistemi ekonomik - të analizojë rajonet kulturore të botës së sotme përmes shembujve;

	<ul style="list-style-type: none"> - të evidentojë kriteret e klasifikimit të rajoneve ekonomike përmes shembujve tip; - të vlerësojë përmes një ese-je raportin që ekziston midis globalizimit dhe veçorive kulturore të vendeve apo rajoneve të ndryshme gjeografike sot në botë; - të përshkruajë rolin dhe rëndësinë që luajnë në rajone të ndryshme organizmat ndërkombëtarë (p.sh., OKB, UNICEF etj.); - të plotësojë hartat skicë (fiziko-gjeografike) të makrorajoneve të botës.
RAJONET	
<p>Evropa - Karakteristika të përgjithshme dhe veçori rajonale</p>	<p>Nxënësi:</p> <ul style="list-style-type: none"> - të vlerësojë rolin e pozitës gjeografike dhe karakteristikat e përgjithshme gjeografike të Evropës; - të analizojë veçoritë specifike rajonale natyrore e humane të Evropës; - të vlerësojë zhvillimin historiko-territorial rajonal të Evropës; - të evidentojë rajonet kryesore bazë të Evropës (Evropa Perëndimore, Qendrore, Veriore, Ishullore, Mesdhetare, Lindore); - të interpretojë historikun dhe karakteristikat e formimit, zhvillimit e zgjerimit të BE-së; - të vlerësojë makrorajonin rus, proceset dhe problemet e sotme të perspektivës rajonale e globale; - të identifikojë disa ndër problemet e sotme rajonale të Evropës dhe perspektivën e zgjidhjes së tyre;
<p>Amerika e Veriut</p>	<ul style="list-style-type: none"> - të identifikojë karakteristikat dhe tiparet e përgjithshme natyrore e humane të Amerikës së Veriut; - të analizojë tipat dhe llojet e ndryshme të rajoneve të SHBA-së, si dhe modelet e tyre të zhvillimit, duke evidentuar modelin ekonomik të zhvillimit të SHBA-së; - të analizojë problemet e sotme të zhvillimeve rajonale të

	kontinentit veriamerikan, si dhe perspektivën e tyre;
Amerika Qendrore	<ul style="list-style-type: none"> - të identifikojë tiparet e përgjithshme fiziko-gjeografike të rajonit të Amerikës Qendrore; - të identifikojë veçoritë e popullimit dhe të kulturës së rajonit të Amerikës Qendrore, duke evidentuar gërshetimin e kulturave; - të analizojë modelet e zhvillimit ekonomik të këtij rajoni;
Amerika e Jugut	<ul style="list-style-type: none"> - të identifikojë kushtet natyrore të rajonit të Amerikës së Jugut; - të përshkruajë veçoritë e popullimit dhe të kulturës së rajonit të Amerikës Jugore, duke evidentuar diferencimin hapësinor të kulturave vendase dhe evropiane; - të analizojë modelet e zhvillimit ekonomik të këtij rajoni.
Afrika Nënshahariane	<ul style="list-style-type: none"> - të përshkruajë tiparet fiziko-gjeografike të Afrikës Nënshahariane, duke evidentuar tipizimin e botës bimore dhe shtazore; - të identifikojë veçoritë e popullimit dhe të kulturës së rajonit të Afrikës Nënshaharjane; - të analizojë modelet e zhvillimit ekonomik të këtij rajoni;
Afrika e Veriut/Azia Jugperëndimore	<ul style="list-style-type: none"> - të vlerësojë pozitën gjeografike të rajonit të Afrikës së Veriut/Azisë Jugperëndimore, si dhe kushtet natyrore; - të vlerësojë kompleksitetin gjeografik, kulturor, politik të Lindjes së Mesme, duke u ndalur në sfidën e Islamit; - të analizojë modelet e zhvillimit ekonomik të këtij rajoni, bazën e resurseve të naftës dhe rolin e saj në zhvillimin e rajonit;
Azia Jugore	<ul style="list-style-type: none"> - të përshkruajë kushtet natyrore të këtij rajoni, me fokus praninë e lartësive më të mëdha në botë; - të identifikojë veçoritë e popullimit, të kulturës e të zhvillimit ekonomik të rajonit të Azisë Jugore;
Azia Lindore	<ul style="list-style-type: none"> - të vlerësojë pozitën gjeografike dhe kushtet natyrore të rajonit të Azisë Lindore; - të identifikojë veçoritë e popullimit dhe të kulturës së rajonit të Azisë Lindore; - të analizojë modelet e zhvillimit ekonomik të këtij rajoni

	(modeli kinez dhe japonez);
Azia Juglindore	<ul style="list-style-type: none"> - të përshkruajë tiparet fiziko-gjeografike të rajonit të Azisë Juglindore; - të identifikojë veçoritë kryesore të popullimit, të kulturës e të zhvillimit ekonomik të rajonit të Azisë Juglindore, me fokus modelin e zhvillimit ekonomik të një prej shteteve të ashtuquajtur "tigrat e Azisë";
Australia, Oqeania	<ul style="list-style-type: none"> - të vlerësojë pozitën gjeografike të rajonit të Australisë dhe Oqeanisë, si dhe kushtet natyrore; - të identifikojë veçoritë e popullimit, të kulturës e të zhvillimit ekonomik të rajonit të Australisë dhe Oqeanisë.

GJEOGRAFIA E SHQIPËRISË DHE E TREVAVE TË TJERA SHQIPTARE – Klasa XII

Linja: Vendndodhja gjeografike

Kjo linjë ka për qëllim të paraqesë një tablo të qartë mbi hapësirën që zënë trevat shqiptare në Ballkan dhe në Europë. Linja synon të formojë te nxënësit koncepte të qarta mbi rëndësinë e pozitës së trevave shqiptare në aspektin natyror dhe në atë gjeopolitik. Nxënësit aftësohen të bëjnë analiza krahasuese të ndryshimeve të hartës politike të trevave shqiptare.

Bloku tematik	Objektivat
Hapësira gjeografike e trevave shqiptare	<p>Nxënësi:</p> <ul style="list-style-type: none"> - të përshkruajë shtrirjen, përbërjen e trevave shqiptare (Republika e Shqipërisë, Kosova, trevat shqiptare në Serbi, në Maqedoni, në Greqi dhe në Malin e Zi). - të analizojë pozitën gjeografike të trevave shqiptare në Ballkan, Mesdhe, Evropë dhe më gjerë; - të vlerësojë rolin e kësaj pozite në veçoritë natyrore gjeografike, në popullimin e trevave dhe zhvillimin ekonomik, dhe pasojat e kësaj pozite në copëtimin e trevave shqiptare; - të analizojë ndryshimet që ka pësuar në kohë dhe në hapësirë harta politike e trevave shqiptare.

Linja: Sistemet fizike

Peizazhet e larmishme që ofrojnë trevat shqiptare, ndërtimi gjeologjik, relievi dhe faktorët që ndikojnë në formimin e tij, pasuritë klimatike dhe hidrografike, bota e gjallë e tyre etj., krijojnë atë shumëllojshmëri mjaft të spikatur të mjediseve të trevave shqiptare. Nxënësit propozojnë rrugëzgjdhje për problemet e shkallës së lartë të degradimit dhe shkretimit të peizazheve, një ndër problemet më shqetësuese të mjedisit sot në këto treva.

Bloku tematik	Objektivat
Shumëllojshmëria e mjediseve dhe peizazheve të trevave shqiptare	<p>Nxënësi:</p> <ul style="list-style-type: none"> - të analizojë etapat e formimit të truallit të trevave shqiptare, përbërjen litologjike dhe strukturore të tij dhe rolin e tyre në pasuritë e shumta minerare; - të evidentojë faktorët e formimit të relievit, sistemet kryesore të tij; - të evidentojë tiparet kryesore të klimës së trevave shqiptare; - të vlerësojë rolin dhe ndikimin e klimës në dukuritë e tjera natyrore, në shpërndarjen e popullsisë dhe aktivitetet e saj; - të analizojë larminë dhe pasurinë e madhe hidrografike të trevave shqiptare; - të analizojë kushtet dhe faktorët e formimit të tokave të larmishme të trevave shqiptare; - të analizojë faktorët e kushtet që kanë ndikuar në shkallën e lartë të degradimit dhe shkretimit të tokave, si dhe pasojat e tyre; - të analizojë faktorët që kanë përcaktuar larminë dhe pasurinë e madhe bimore dhe shtazore të trevave shqiptare.

Linja: Sistemet humane

Nxënës/i,-ja analizon gjendjen dhe ndikimin e faktorëve ekonomikë, socialë, politikë e kulturorë mbi fizionominë dhe dinamikën e popullsisë shqiptare, ekonomisë e sektorëve të saj si dhe ndikimin e organizimit të sotëm politiko-administrativ të trevave shqiptare në zhvillimin e integrimin rajonal dhe europian të tyre.

Kjo linjë përbëhet nga blloqet tematike:

- Organizimi administrativ i trevave shqiptare.

- Popullsia dhe vendbanimet.
- Ekonomia e trevave shqiptare.

Bloku tematik	Objektivat
Organizimi administrativ i trevave shqiptare	<p>Nxënësi:</p> <ul style="list-style-type: none"> - të identifikojë ndryshimet në organizimet administrativo-tokësore në Republikën e Shqipërisë, në Republikën e Kosovës dhe në trevat e tjera shqiptare; - të analizojë organizimin e sotëm politiko-administrativ të trevave shqiptare, masat që janë marrë për integrimin rajonal dhe evropian të tyre; - të përshkruajë disa ndër problemet më të mëdha globale me burimet ujore, si: thatësira, rritja e popullsisë, ujitja;
Popullsia dhe vendbanimet	<ul style="list-style-type: none"> - të analizojë kushtet dhe faktorët që kanë ndikuar në popullimin e trevave shqiptare; - të përshkruajë elementet (karakteristikat) kryesore demografike të popullsisë së trevave shqiptare (numri i popullsisë, shtimi natyror, struktura e popullsisë); - të analizojë procesin e migrimit si promotorin e të gjitha ndryshimeve demografike të popullsisë shqiptare, duke u ndalur në periudhën pas vitit 1990; - të evidentojë territoret ku kanë migruar shqiptarët me veçoritë dhe problemet e integritetit të tyre; - të analizojë ecurinë e zhvillimit të popullsisë dhe vendbanimeve në trevat shqiptare, përmes treguesve statistikorë, grafikë etj.;
Ekonomia e trevave shqiptare	<ul style="list-style-type: none"> - të evidentojë potencialet natyrore dhe humane të trevave shqiptare dhe ndikimin e tyre në shkallën e zhvillimit ekonomik të këtyre trevave; - të analizojë rolin e sektorëve të veçantë të ekonomisë në zhvillimin e trevave shqiptare (ekonominë bujqësore, industrinë, tregtinë, transportin, turizmin, shërbimet dhe artizanatin).

Linja: Ndërveprimi njeri - mjedis

Në këtë linjë prezantohen vlerat unikale natyrore dhe historiko-kulturore të trevave shqiptare, analizohet ndikimi i shoqërisë njerëzore në cilësinë e mjediseve gjeografike dhe shfrytëzimin e resurseve. Nxënësit aftësohen të identifikojnë strategjitë alternative që u përgjigjen politikave të veçanta dhe programeve për përdorimin e burimeve dhe menaxhimin e tyre. Ata jo vetëm që njohin dhe evidentojnë potencialet turistike të trevave shqiptare, por edhe parashikojnë mundësitë e mirëmenaxhimit të tyre.

Bloku tematik	Objektivat
Mjedisi dhe turizmi i trevave shqiptare	Nxënësi: <ul style="list-style-type: none"> - të analizojë vlerat unikale natyrore dhe historiko-kulturore të trevave shqiptare; - të evidentojë potencialet turistike dhe zonat më të rëndësishme për zhvillimin e turizmit; - të identifikojë faktorët dhe pasojat e problemeve mjedisore kryesore sot (ndotja e ajrit, ujit, tokës).

Linja: Rajonet

Në këtë linjë, nxënës/i,-ja analizon dhe vlerëson për çdo rajon tiparet specifike natyrore, demografike, kulturore, ekonomike, duke i vendosur kështu në plan krahasues me njëri – tjetrin. Në këtë mënyrë, ai/ajo do të kuptojë ndikimin e veçorive fizike dhe humane në proceset, fizionominë e rajoneve dhe nënrajoneve të Republikës së Shqipërisë, Republikës së Kosovës dhe të trevave të tjera shqiptare.

Linja “Rajonet” përbëhet nga blloqet tematike:

- Rajonet gjeografike të trevave shqiptare.
- Republika e Shqipërisë
- Rajoni Perëndimor.
- Rajoni Verior dhe Verilindor.
- Rajoni Juglindor.
- Rajoni Jugor.
- Republika e Kosovës.
- Trevat shqiptare në Serbi.

Rajoni Juglindor	Rajonit Juglindor.
Rajoni Jugor	<ul style="list-style-type: none"> - të analizojë tiparet e përgjithshme natyrore dhe humane që dallojnë Rajonin Jugor; - të evidentojë pasuritë e veçanta natyrore, demografike dhe ekonomike të këtij rajoni.;
Republika e Kosovës	<ul style="list-style-type: none"> - të përshkruajë Republikën e Kosovës si një rajon gjeografik me kufi të qartë natyror dhe politik, veçori specifike fiziko-gjeografike, demografike dhe ekonomike; - të evidentojë diferencimin rajonal dhe tiparet gjeografike natyrore, demografike dhe ekonomike të Rajonit Perëndimor dhe Lindor të Kosovës;
Trevat shqiptare në Serbi	- të analizojë trevat shqiptare në Serbi (Preshevën, Bujanovcin dhe Medvegjën), veçoritë specifike natyrore, demografike dhe ekonomike të tyre;
Trevat shqiptare në Maqedoninë perëndimore	- të analizojë statusin politik të trevave shqiptare në Maqedoninë Perëndimore me tiparet e veçanta natyrore, demografike dhe ekonomike, që i dallojnë ato nga trevat e tjera shqiptare;
Trevat shqiptare në Mal të Zi	- të analizojë rëndësinë e pozitës gjeografike dhe gjeopolitike të trevave shqiptare në Mal të Zi, veçoritë e tyre natyrore, demografike dhe ekonomike;
Trevat shqiptare në Greqi	- Të analizojë kushtet specifike të trevave shqiptare në Greqi me vlerat e veçanta natyrore, demografike dhe ekonomike të tyre.

3. SHPËRNDARJA E PESHAVE SIPAS FUSHAVE

1.	Shkenca e Tokës	35%
2.	Gjeografia rajonale e botës	25%
3.	Gjeografia e Shqipërisë dhe e trevave të tjera shqiptare	40%
	TOTALI	100%

4. SHPËRNDARJA E PESHAVE SIPAS LINJAVE

Nr.	Linja	Ndarja e peshave në përqindje
Shkenca e Tokës		
1.	Sistemi diellor	5%
2.	Hartografia	2%
3.	Gjeosistemet	17%
4.	Dinamika e Tokës	9%
5.	Mjedisi dhe shoqëria	2%
Gjeografia rajonale e botës		
6.	Gjeografia rajonale dhe tipet e rajoneve	6%
7.	Rajonet	19%
Gjeografia e Shqipërisë dhe e trevave të tjera shqiptare		
8.	Vendndodhja gjeografike	2%
9.	Sistemet fizike	6%
10.	Sistemet humane	7%
11.	Ndërveprimi njeri-mjedis	3%
12.	Rajonet	22%
TOTALI		100%